

Auteursrecht tussen droom en daad

Over wetten en praktische bezwaren

Auteur: Stef van der Ziel

Auteursrecht tussen droom en daad Over wetten en praktische bezwaren

Nu de wijziging van de Auteurswet is aangenomen, breekt een tijd aan van rust op het rechtenfront. Maar niet als het aan Stef van der Ziel ligt, want hoewel de wet juist werd aangepast om te voldoen aan de eisen van 'de informatiemaatschappij', voorziet hij de noodzaak van verdere aanpassingen. Ondertussen is ook gewerkt aan de Nederlandse vertaling van de Creative Commons-licentie. De rust dus is maar relatief.

Juridische constructie

Van der Ziel vindt dat veel van zijn projecten gefrustreerd worden door een juridische constructie die mensen van buiten het vak maar moeilijk kunnen begrijpen.

Wanneer je een televisieprogramma verspreidt via een zender, dan ben je daarover rechten verschuldigd. Wanneer je het programma daarnaast ook aanbiedt via de kabel, dan ben je nogmaals rechten verschuldigd. Uitgevers zullen niet verbaasd zijn. Immers, voor een uitgave in een nieuw kftje of een nieuwe editie geldt hetzelfde. Maar de leek ziet extra inkomsten naar de rechthebbende stromen, zonder dat daar extra werk tegenover staat en zelfs zonder dat er extra kijkers bijkomen. Want het is wel zeer onwaarschijnlijk dat een kijker hetzelfde programma bekijkt via zowel de ether als de kabel.

Oplossing

'Wat je ziet', signaleert Van der Ziel, 'is dat het aantal openbaarmakingen toeneemt: analoge televisie, digitale televisie, satelliet, internet, mobiele telefoon. Maar het kijk- of luistervolume neemt niet toe.' En hetzelfde geldt natuurlijk voor online publicaties en eboeken.

Voor de oplossing van deze paradox kijkt Van der Ziel opvallend genoeg naar de uitgeverij: 'Een schrijver wordt per boek betaald, maar bij radio en tv wordt een schatting gemaakt van hoeveel honderdduizend mensen het kunnen zien. Bij internet zou je dan voor de hele wereld moeten etalen, dat kan natuurlijk niet. En het hoeft ook niet. Het mooie van digitale producten is dat je exact kunt weten hoeveel en hoelang er gekeken of geluisterd wordt.'

Reacties

'Ja, dank je de koekoek!', is de eerste reactie van Frank van Amerongen, uitgeefmanager bij ThiemeMeulenhoff. 'Ze willen gewoon geld verdienen aan de spullen van een ander. Dan komt er zo'n man langs: "Wij hadden een leuk idee om dat-en-dat op het net te zetten."

Nou, dan is het verdomd goed dat er zoiets als auteursrecht is. Dat is waar wij ons bestaansrecht aan danken. En je moet ook niet vergeten, je kunt altijd een licentie krijgen. 'Cees van Wijk, directeur van Gottmer Uitgevers Groep, voorziet nog een ander bezwaar tegen het voorstel van Van der Ziel: 'Betalen per kijker of lezer is strijdig met het auteursrechtelijke uitputtingsbeginsel. Als je iets hebt verkocht, dan heb je het vrijgegeven. Je moet ook naar de consument kijken, 'Wat altijd vergeten wordt', vindt Van Amerongen, 'is dat als iets niet goed geregeld is, de kwaliteit achteruitgaat.

Dan krijg je alleen nog maar bestsellers en grote producten, want dat genereert geld.'

Van der Ziel is niet verbaasd over de afhoudende reacties. 'Dat zie je wel vaker. Mensen zien het als een bedreiging als het bestaande systeem verandert. Maar sommigen zien ook kansen.

Bij platenmaatschappijen dringt het besef door dat het uiteindelijk zo zal gaan. Ze zullen wel moeten. Dat een organisatie als de Buma/Stemra tot nog toe niet meewerkt, heeft een financiële reden. Met het nieuwe systeem zullen de inkomsten lager liggen, nu zijn de bedragen te hoog.'

Ontwikkelingen en consequenties

Op dit moment zijn de rechtenorganisaties niet in staat het werkelijke gebruik te meten, maar bij de overgang van analoog naar digitaal zijn er geen organisatorische redenen meer om dat niet te doen. Dat er tot nu toe weinig snelheid achter veranderingen zit, verklaart Van der Ziel uit de positie van Buma/Stemra: 'Buma maakt, laat ik het geen misbruik noemen, gebruik van zijn positie.'

Positieve reacties op het voorstel komen uit andere hoeken. 'Van het Ministerie van Economische Zaken bijvoorbeeld en de publieke omroepen', zegt Van der Ziel. 'Deze gedachte begint daar opgeld te doen. Bij de omroep is er een werkgroep die zich bezighoudt met de rechten. En dit model wordt besproken als het model voor de toekomst. Er wordt zelfs al gewerkt aan pilots. 'Een van de consequenties van het exact registreren van kijkers, luisteraars of lezers is dat het systeem van de kopieervergoedingen op de helling kan. Van der Ziel. 'Het is ook niet echt fair als je een blanco cd'tje koopt voor een back-up.' En wanneer de echte kopieën van een uitgave worden geteld, dan is zo'n heffing ook niet meer nodig. 'Bij het auteursrecht zijn ze continu aan het verbouwen', ziet Cees van Wijk. 'Continu komen er zaken bij of gaan er zaken af. Maar bij zo'n grote verandering van het systeem kun je nauwelijks overzien wat dat betekent.'

Creative Commons-licenties

In een andere hoek van het digitale uitgeven wordt een heel andere draai gegeven aan het auteursrecht. Ook hieraan ligt een frustratie ten grondslag, voortkomend uit het huidige stelsel, maar in dit geval zijn er geen wets- of reglementswijzigingen nodig. De frustratie zit in de steeds sterker wordende grip van rechthebbenden op hun producten. De oplossing is de verzameling Creative Commons-licenties, die werden ontwikkeld door de Amerikaanse hoogleraar Lawrence Lessig. Drie miljoen licenties zijn er inmiddels uitgegeven en de Britse omroep BBC heeft zelfs aangekondigd zijn archieven onder een Creative Commons-licentie aan het publiek ter beschikking te stellen. Deze zomer werden de licentieteksten naar het Nederlands vertaald door het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam. Hoogleraar Bernt Hugenholtz vatte het bij de presentatie kort samen: 'Creative Commons is een gebruiksvriendelijke manier om aan de wereld duidelijk te maken dat je niet moeilijk gaat doen over auteursrechten'.

Het is een soort weggeef-licentie, maar wel een die dat op juridisch verantwoorde en gecontroleerde wijze doet. De licentie wordt samengesteld door gebruik te maken van een formulier op de website creativecommons.nl. De keuzes zijn eenvoudig en voor iedereen te begrijpen. Mag het werk worden gebruikt voor commerciële doeleinden? Mag het worden bewerkt? En zo ja, moet het afgeleide werk dan onder dezelfde

licentie worden gedeeld? In alle gevallen is naamsvermelding van de rechthebbende in de licentie opgenomen. De licentie is een juridische tekst: 'Het werk (als hieronder omschreven) wordt ter beschikking gesteld overeenkomstig de voorwaarden...', maar voor de niet-juridisch getrainden is er een bijbehorende Creative Commons Deed, die met iconen en korte, duidelijke zinnen de intentie duidelijk maakt.

Voorbeelden

De frustratie van Lessig met het bestaande systeem is de wurgende greep die grote corporaties middels auteursrechten op de cultuur hebben. Een recent voorbeeld is een Amerikaans wetsvoorstel dat programma's voor bestandsuitwisseling zoals KaZaA en LimeWire aan banden moet leggen, maar dat door zijn ruime bewoording mogelijk ook de iPod en andere MP3-spelers illegaal maakt.

Lessig haalt graag het voorbeeld van de geboorte van Mickey Mouse aan. De muis zag voor het eerst het levenslicht op de tekentafel van Walt Disney. Steamboat Willy heette hij toen nog. Filmhistorici zijn het erover eens dat Steamboat Willy sterk geïnspireerd is op Steamboat Bill, Jr., uit een film van Buster Keaton. 'Culture is remix', noemt Lessig het kort maar krachtig, om in één adem door te verwijzen naar Shakespeare, jazz en folkmuziek. Maar er is sindsdien veel veranderd ten gunste van de rechthebbenden: 'Je kunt nu niet meer doen met Disney, wat Disney deed met Mickey. Wij voeren in Amerika een copyrightoorlog. De nieuwe terroristen zijn onze kinderen', zegt Lessig met gevoel voor dramatiek.

Morele rechten

Het idealisme van de Creative Commons stuit op onbegrip bij Cees van Wijk: 'Een bewerking kan niet zonder toestemming van de rechthebbende. En de rechthebbende moet de licentie ook weer kunnen intrekken. Het uitgangspunt is dat het auteursrecht bij de auteur ligt. Je moet dus controle hebben over het eindproduct. De morele rechten van de auteur moeten wel gerespecteerd worden.' Hugenholtz erkent dat hierin een moeilijk punt voor de vertaling zat. De Amerikaanse wet verschilt zozeer van de Nederlandse dat stukken van de licentie voor de Nederlandse vertaling herschreven moesten worden. Bij de presentatie van de Nederlandse vertaling liet André Beemsterboer, directeur van Stichting Leenrecht en Stichting Reprerecht duidelijk merken het nut van zo'n licentie niet in te zien. Wat is er verkeerd aan het vragen van toestemming? Daarbij, Creative Commons is ook een vorm van toestemming geven. 'Wat dreigt, is dat het een licentie wordt voor beginnende artiesten', voegde Erwin Blom van VPRO Digitaal toe, 'Beginnende artiesten, die niet kunnen verkopen.' Maar Lessig ziet dat minder somber in. Als voorbeeld haalt hij de muzikant Allan Vilhan aan, die zijn verkopen met 40% zag stijgen sinds hij gebruikmaakte van de Creative Commons-licentie. En de zangeres Janis Ian verklaarde afgelopen jaar dat de omzet van haar cd's stijgt, wanneer zij tracks daarvan gratis op haar website zet.

Toekomst

Een praktisch bezwaar tegen de nieuwe licentie is dat de huidige rechtenorganisaties niet zijn ingericht op persoonlijke licenties. 'One size fits all', is het motto. Maar bij de introductie van Creative Commons beloofde Beemsterboer binnen drie jaar overweg te kunnen met licenties op maat. 'Drie jaar is veel te lang', denkt Van der Ziel.

'Europa is inmiddels al iets verder. Je hoeft niet meer verplicht naar de Buma/Stemra. Er is tegenwoordig onderlinge concurrentie, zodat je dus een deal kunt maken met de Franse Buma, als die sneller is.' 'Uiteindelijk', voorspelt Beemsterboer, 'komen we uit bij een vorm van Digital Rights Management waarbij de auteur zelf de exploitatie regelt. Dat wordt een centrale plek voor individuele licenties, daar zullen we wel heen moeten. Maar eerst volgt een fase van georganiseerde chaos. Ik weet niet of ik dat mag zeggen, maar piraterij leidt tot een betere situatie.' Cees van Wijk: 'Je ziet de laatste tijd dat uitgeverijen steeds meer loskomen van het papier en steeds meer de rol van makelaar in rechten op zich nemen. Dat wordt de komende jaren alleen maar belangrijker.

Uitgeverijen moeten daarom verdomd goed op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen.'

Stef van der Ziel is eigenaar van het internetbedrijf Jet-Stream, een research en consultancybureau dat derden helpt met het aanbieden van breedbandcontent, zoals radio- en video-on-demand. In de rol van consultant loopt hij regelmatig aan tegen een harde grens van het auteursrecht: de openbaarmaking. Het probleem van Van der Ziel is niet nieuw, zijn oplossing wel.

Dit artikel is gelicenseerd onder [deze Creative Commons-licentie](#) en is in september 2004 verschenen in InCT, vakblad voor uitgeven, innovatie en ICT.

Stef van der Ziel 2004

Bron van artikel: <http://www.inct.nl/pdf%20inct%203%202004/34-36-Auteursrecht-InCT3.pdf>

